

Шиліна А. А., кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та практичної психології навчально наукового інституту права та масових комунікацій ХНУ ВС (м. Харків)

Олефіренко В. С., магістрант навчально наукового інституту права та масових комунікацій ХНУ ВС (м. Харків)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕНСО-ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Раскрыто определение толерантности / интолерантности к неопределенности. Раскрыто определение толерантности и ее особенности. Проанализированы показатели смысло-жизненных ориентаций лиц с разным уровнем толерантности к неопределенности. Проанализированы показатели реальной структуры ценностных ориентаций лиц с разным уровнем толерантности к неопределенности. Выявлены различия между толерантными и интолерантными личностями: первые ориентированы в большей степени на семью и здоровье, а вторые – на высокий материальный и социальный статус.

Розкрито визначення толерантності і її особливості. Розкрито визначення толерантності / інтолерантності до невизначеності. Проаналізовані показники сенсо-життєвих орієнтацій осіб з різним рівнем толерантності до невизначеності. Проаналізовані показники реальної структури ціннісних орієнтацій осіб з різним рівнем толерантності до невизначеності. Виявлені відмінності між толерантними та інтолерантними особами: перші орієнтовані більшою мірою на сім'ю і здоров'я, а другі – на високий матеріальний та соціальний статус.

Determination of tolerance and its feature is exposed. Determination of tolerantnosti/ intolerantnosti is exposed to the vagueness. The indexes of smyslo-vital orientations of persons are analysed with the different level of tolerance to the vagueness. The indexes of the real structure of the valued orientations of persons are analysed with the different level of tolerance to the vagueness. Distinctions are exposed between tolerant and by intolerantnymi personalities: the first are oriented in a greater degree to monogynopaedium and health, and second – on high financial and social status.

В умовах багатополярного світу, а саме – глобалізації господарської діяльності, створення нового вигляду соціалізації, національної та етнічної дивергенції, екологічною дисбалансированності і т. п., толерантність виявляється як інтенція загальнолюдських інтересів та потреб. Вона заявляє про себе, як необхідна передумова в соціальних зв'язках та в нових формах комунікативно-доцільних стосунків. Коли головною потребою людей стає отримання світу, згоди для свого виживання і повноцінної життєдіяльності, то саме толерантність стає їх чинником. Терпиме відношення до проявів іншого, іншого – це та культурна норма, яка примножує і покращує результати соціального.

Вирішення проблеми толерантності потрібно шукати в конкретних видах соціалізації людей, в їх специфіці, що виявляється з національних соціокультурних і субкультурних традицій.

Поза сумнівом, через практичну значущість, проблема толерантності вивчається в різних науках. Наприклад, філософські основи досліджень закладені в працях А.І. Ільїна, Ю. А. Іщенко, В. О. Тішкова, І. Б. Гасанова, В. М. Золотухіна [1]. Вони розглядають проблему толерантності, як форму активної взаємодії зі світом, яка виражається в терпимому відношенні до

чужих думок, поведінки і віри, у визнанні і обліку в діяльності багатовимірності суспільного буття. Толерантність є практичною нормою спілкування і пов'язана з самовизначенням особи, її цілісності в діяльності і спілкуванні.

У вітчизняній психології толерантність як феномен вивчається порівняно недавно і тому суть проблеми толерантності в психології розкрита недостатньо. Розуміння толерантності, як пошани і визнання рівності, відмови від домінування і насильства, визнання багатовимірності і різноманіття людської культури, норм, вірувань, відмова від зведення цього різноманіття до одноманітності або до переважання якоїсь однієї точки зору знаходить віддзеркалення в роботах А. Г. Асмолова, Г. У. Солдатової. Толерантність, на думку Є. В. Магомедової [2], необхідно розглядати на двох рівнях людської свідомості: на раціонально-логічному і емоційно-чуттєвому. Феномен толерантності П.Ф. Комогоров розглядає з трьох позицій: у контексті антропологічної проблеми «Я і Ти», в аксіологічному аспекті проблеми цінностей і в праксеології, зокрема, діяльності спілкування. А також П.Ф. Комогоров зв'язує толерантність і спілкування, оскільки наявність двох

суб'єктів - необхідна ознака спілкування [1,4].

Проблема терпимості, толерантності, в тій чи іншій мірі розглядалася психологами гуманістичного напрямку (Дж. Олпорт, К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл), що розглядали проблеми розвитку особової сфери і її корекції. З. Фрейд, Е. Фромм пов'язують інтолерантність з проблемою агресивності і ворожості. Проте при всій різноманітності наукових підходів до дослідження феномену толерантності у вітчизняній науці немає робіт, що є дослідженням толерантності до невизначеності ціннісно-сислової сфери [1, 3].

Аналіз літератури показує, що одні учені [1, 2, 3] ототожнюють толерантність з терпимістю, що спочатку передбачає деяке зусилля над собою. Терпимість в широкому сенсі означає «переносити щось (страждання, біль і тому подібне)» і має на увазі під собою домінування терпіння, вольових зусиль, пов'язаних з саморегуляцією, стійкості (від психофізіологічної до психічної), наявність станів фрустрації і тривожності, а також вольових зусиль по їх подоланню. Інші дають толерантності ширше визначення, в якому основними її характеристиками виступають позитивні за своєю природою якості і властивості особи [1, 4]. Аналізуючи даний підхід, можна побачити, що толерантність як психічне явище характеризує: схильність до прийняття чужих думок, точок зору, вірувань; здібність до продуктивної діалогічної взаємодії; адекватність і гнучкість поведінки; емпатію; відвертість; упевненість в собі; гуманність і ін. Проте толерантність не слід розглядати, як байдужість або ігнорування іншої особи або чужої думки. Толерантність, виходячи з нашого розуміння, потрібно розглядати, як увагу до відмінностей і спокійне реагування на них.

Таким чином, толерантність – це властивість особи, що дозволяє людині конструктивно взаємодіяти з іншими людьми, які мають різні погляди, точки зору, переконання, тобто, емпатійно, терпимо, без протидії сприймати їх думки, відчуття і поведінку, що не є асоціальними.

Підвищений інтерес до толерантності обумовлений не лише її науковою міждисциплінарністю, але і потребами соціальної практики, з одного боку, що активно розвивається в умовах політичної модернізації, з іншої – що породжує нові

соціальні процеси і події, які як сприяють зростанню толерантності, так і одночасно провокують різні по своєму характеру прояви інтолерантності. Проте про феномен «толерантності до невизначеності» мало що відомо, а він тісно пов'язаний з актуальними проблемами сучасності. Всезростаючі потоки необхідної інформації і стрімке збільшення темпу життя породили проблему глобальної невизначеності людського існування. З одного боку, як би не старалася сучасна людина встигати за вимогами часу, вона, навіть озброївшись найсучаснішим комп'ютером, змушена діяти в ситуації зовнішньої інформаційної невизначеності. З іншого боку, прагнення мчатися «в ногу з часом» невблаганно натрапляє на фізіологічні бар'єри граничних можливостей людського організму, породжує адікції та залежності, як реакцію на внутрішню смислово невизначеність ідентичності особи. У цих умовах зростає інтерес до описаних ще в середині минулого століття феноменам толерантності / інтолерантності до невизначеності.

Вітчизняні дослідники визначають толерантність до невизначеності як:

* здібність до ухвалення рішень і роздумів над проблемою, навіть якщо не відомі всі факти і можливі наслідки;

* як соціально-психологічну установку, що володіє афективним, когнітивним і поведінковим компонентами;

* здатність людини випробовувати позитивні емоції в нових, неструктурованих, неоднозначних ситуаціях, сприймаючи їх не як загрозові, а як такі, які містять виклик.

* здатність витримувати напругу кризових, проблемних ситуацій.

Таким чином «толерантність до невизначеності» розуміють як: індивідуальну (особову) змінну, індивідуальну схильність, здатність, яка відноситься до когнітивної і емоційно-вольової сфер, культуральну складову, різні реакції, характеристику індивідуальної саморегуляції і соціально-психологічну установку. Інтолерантність же розуміється, як тенденція оцінювання або сприйняття.

У середньому віці людина переживає знамениту «кризу середнього віку» або «кризу середини життя», яка стає природним продовженням прожитого попереднього — ключового — етапу життя, наслідком всіх упущених в ньому можливостей.

Подібна криза в кожного проходить по-своєму. Але рано чи пізно у людини з'являється страх або невизначеність перед

Питання психології

майбутнім і вона все частіше починає замислюватись над питаннями, як пройшло її життя, що вона зробила, і що можна було зробити. Людина відчуває себе дуже самотньою — внутрішньо і деколи зовні. І більш всього обтяжує відчуття, що часу для «справжнього життя» залишається мало і що не можна, як раніше, відкладати його «на потім».

Процеси, що відбуваються під час кризи, лише побічно пов'язані із зовнішніми обставинами. Тому багато психологів згодні з тим, що подібна криза не вікова, а глибоко духовна.

Як говорив К. Г. Юнг, в цьому віці людина знов отримує можливість почути голос своєї Душі, своєї Самості. Вона сама і її життя повинні корінним чином змінитися, і для цього створені всі умови. Духовність повинна зайняти місце розсудливості, Мудрість серця — місце логіки розуму [2].

Не дарма дослідження толерантності займає важливе місце в психології, так, як на даному етапі розвитку суспільства все частіше помічаються прояви жорстокості, агресивна поведінка, розвивається націоналізм, расизм. Тому метою нашого дослідження стало вивчення сенсо-життєвих орієнтацій осіб з різним рівнем толерантності до невизначеності.

В дослідженні приймали участь 80 людей, з них 40 чоловіків та 40 жінок. Всі учасники віком від 35 до 45 років, тобто усі досліджувані досягли середнього віку (за класифікацією Е. Еріксона). В ході

дослідження за допомогою методики Баднера, яка діагностує рівень толерантності до невизначеності усі дослідженні були розділені на дві групи: толерантні та інтолерантні. До толерантної увійшли 23 жінки та 15 чоловіків, а до інтолерантної 17 жінок та 25 чоловіків. Таким чином перша група складається з 38 толерантних, а друга група з 42 інтолерантних людей.

Для дослідження особливостей сенсо-життєвих орієнтацій була використана методика СЖО (А. Н. Леонтьєва), результати якої наведені в таблиці 1.

Як бачимо з результатів наведених в таблиці 1 і в першій, і в другій групах найбільш високі показники реєструються за такими шкалами: «цілі в житті» ($30,4 \pm 5,8$ та $35,2 \pm 4,8$), «локус контролю – життя» ($28,3 \pm 6,5$ та $31,5 \pm 5,3$), «процес життя» ($27,8 \pm 7,2$ та $31,2 \pm 6,6$) та «результат життя» ($26,3 \pm 4,1$ та $23,8 \pm 6,1$). Це говорить про те, що це притаманно і толерантним та інтолерантним особам, а саме легко вирішувати, що саме потрібно їм в житті, що потрібно робити, щоб досягти того, до чого прагнуть та що ці результати їм принесуть корисного. Але за середнім показником, все ж таки, в більшій мірі притаманніше другій групі – інтолерантним. Найменші показники у толерантної та інтолерантної групи реєструються за шкалою «локус контролю - Я» ($20,6 \pm 3,4$ та $20,5 \pm 3,5$), що свідчить про те, що двом групам досліджуваних менш притаманна віра у власні сили, впевненість у своїх можливостях.

Таблиця 1

Показники сенсо-життєвих орієнтацій осіб з різним рівнем толерантності до невизначеності

Шкали	Толерантні	Інтолерантні	t 1,2	P
цілі в житті	$30,4 \pm 5,8$	$35,2 \pm 4,8$	4	0,05
процес життя	$27,8 \pm 7,2$	$31,2 \pm 6,6$	2,2	0,05
результат життя	$26,3 \pm 4,1$	$23,8 \pm 6,1$	2	0,05
локус контролю-Я	$20,6 \pm 3,4$	$20,5 \pm 3,5$	0	
локус контролю-життя	$28,3 \pm 6,5$	$31,5 \pm 5,3$	2,4	0,05

У досліджуваних другої групи – інтолерантних, достовірно вищі показники за шкалою «цілі в житті» ніж у випробуваних першої групи – толерантних ($30,4 \pm 5,8$ і $35,2 \pm 4,8$ при $P \leq 0,05$), що говорить про те, що досліджувані другої групи мають більш визначені цілі в житті ніж толерантні досліджувані, другої групи, скоріш за все знаходять своє призначення та мають сформовані життєві позиції. Вони не люблять жити одним днем, а мають та будують плани на своє подальше майбутнє.

Достовірно вищий показник за шкалою «локус контролю – життя» реєструється у

другій групі – інтолерантних, ніж в першій – толерантних ($28,3 \pm 6,5$ і $31,5 \pm 5,3$ при $P \leq 0,05$). Це говорить про те, що досліджувані інтолерантні особи в більшій мірі задоволені своїм життям і вважають, що воно склалося саме так, як вони хотіли, ніж досліджувані першої групи. Вони вважають, що люди мають можливість здійснювати свій життєвий вибір за своїм бажанням, а не із-за впливу зовнішніх обставин чи природних здібностей.

У досліджуваних другої групи – інтолерантних, достовірно вищі показники за шкалою «процес життя» ніж у випробуваних

Питання психології

першої групи – толерантних ($27,8 \pm 7,2$ та $31,2 \pm 6,6$ при $P \leq 0,05$), що говорить про те, що у досліджуваних другої групи, ніж у досліджуваних першої, в більшій мірі емоційно-насищеніше життя, більше захоплень та інтересів. Скоріше всього життя їм здається хвилюючим та захоплюючим, кожен день не схожий на інший.

Достовірно вищий показник по шкалі «результат життя» реєструється у першій групі – толерантні, ніж у другій – інтолерантних особистостей ($26,3 \pm 4,1$ та $23,8 \pm 6,1$). Це говорить про те, що випробувані першої групи в більшій мірі ніж випробувані другої групи задоволені своєю самореалізацією та повсякденні справи приносять їм задоволення.

Таким чином, саме у групі інтолерантних людей достовірно більш виражені сенсо-життєві орієнтації за такими шкалами: «цілі в житті», «локус контролю – життя» та «процес життя», що говорить про те, що у групі інтолерантних людей в більшій мірі цілеспрямовані, ніж толерантні, їх життя цілком осмислене. Вони енергійніші, життя їм здається захоплюючим та хвилюючим. Досліджувані задоволені своїм життям та впевнені в тому, що

необхідно будувати плани на майбутнє, а не жити одним днем. Також можемо сказати, що досліджувані другої групи, більш ніж досліджувані першої групи, упевненіші в тому, що їм притаманно контролювати своє життя, вільно приймати рішення та втілювати їх в реальність. Досліджувані, інтолерантні особи в більшій мірі ніж досліджувані толерантні особи, задоволеніші процесом свого життя, оцінюють його, як насичене та повністю осмислене. У першій групі толерантних людей достовірно вище виражена шкала «результат життя», що свідчить про те, що досліджувані першої групи в більшій мірі, ніж досліджувані другої групи, задоволені своєю самореалізацією. Аналізуючи своє життя толерантні особистості можуть з упевненістю сказати про те, що їх життя є продуктивним та про те, що воно приносить їм задоволення.

Для дослідження показників реальної структури ціннісних орієнтацій осіб з різним рівнем толерантності до невизначеності ми використали методику С. С. Бубнова «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості». Результати дослідження наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Показник реальної структури ціннісних орієнтацій осіб з різним рівнем толерантності до невизначеності

Шкали	Толерантні	Інтолерантні	t 1,2	P 1,2
Відпочинок	$3,9 \pm 1,9$	$4,2 \pm 1,8$	2,8	0,05
Високий матеріальний стан	$2,7 \pm 2,1$	$4,1 \pm 1,4$	3,4	0,05
Пошук та насолодження прекрасним	$2,5 \pm 2,1$	$2,1 \pm 1,7$	0,8	-
Допомога та милосердя до людей	$3,3 \pm 1,4$	$3,9 \pm 1,1$	2,1	0,05
Кохання	$3,4 \pm 1,5$	$2,5 \pm 1,5$	2,6	0,05
Пізнання нового в світі	$2,2 \pm 1,9$	$2,2 \pm 1,7$	0,1	-
Високий соціальний статус та управління людьми	$2,3 \pm 1,7$	$3,4 \pm 1,3$	3,4	0,05
Визнання і пошана людей та вплив на тих, що оточують	$2,9 \pm 2,1$	$3,8 \pm 1,1$	2,4	0,05
Соціальна активність для досягнення позитивних змін в суспільстві	$1,6 \pm 1,2$	$1,9 \pm 1,2$	1,3	-
Спілкування	$2,8 \pm 1,6$	$3,5 \pm 1,5$	2,2	0,05
Здоров'я	$3,6 \pm 1,9$	$3,5 \pm 1,1$	3,3	0,05

Як бачимо з результатів наведених в таблиці 2 і в першій, і в другій групах найбільш високі показники реєструються за такими шкалами: «відпочинок» ($4,3 \pm 1,7$ та $3,2 \pm 1,5$), «високий матеріальний стан» ($2,7 \pm 2,1$ та $4,1 \pm 1,4$), «допомога та милосердя до людей» ($3,3 \pm 1,4$ та $3,9 \pm 1,1$), «кохання» ($3,4 \pm 1,5$ та $2,5 \pm 1,5$), «високий соціальний статус та управління людьми» ($2,3 \pm 1,7$ та $3,4 \pm 1,3$), «визнання та пошана людей та

вплив на тих, що оточують» ($2,9 \pm 2,1$ та $3,8 \pm 1,1$), «спілкування» ($2,8 \pm 1,6$ та $3,5 \pm 1,5$) та за шкалою «здоров'я» ($3,6 \pm 1,9$ та $3,5 \pm 1,1$). Це говорить про те, що учасники двох досліджуваних груп приділяють увагу своєму відпочинку, дозволяють собі виділяти достатньо часу на особисте життя. Прагнуть до високого матеріального та соціального статусу та визнання. Також учасники першої та другої групи

переймаються своїм здоров'ям та спілкуванням зі своїм оточенням. Але за середнім показником, за цими шкалами, в більшій мірі притаманніше другій групі – інтолерантним. Найменші показники у толерантної та інтолерантної групи реєструються за шкалами: «пошук та насолодження прекрасним» ($2,5 \pm 2,1$ та $2,1 \pm 1,7$), «пізнання нового в світі» ($2,2 \pm 1,9$ та $2,2 \pm 1,7$) та за шкалою «соціальна активність для досягнення позитивних змін в суспільстві» ($1,6 \pm 1,2$ та $1,9 \pm 1,2$), що свідчить про те, що двом групам досліджуваних менш притаманно приділяти час таким видам відпочинку, як насолодження прекрасним, пізнання нового в природі та людині.

У досліджуваних другої групи – інтолерантних, достовірно вищі показники за шкалою «високий матеріальний стан», ніж у випробуваних першої групи – толерантних ($2,7 \pm 2,1$ та $4,1 \pm 1,4$ при $P \leq 0,05$), що говорить про те, що досліджувані другої групи мають більш чітке бачення свого матеріального стану, ніж досліджувані першої групи. Скоріш за все заробляючи кошти інтолерантні досліджувані в більшій мірі ніж досліджувані толерантні, отримують більше задоволення від своєї роботи та задоволені своєю діяльністю, хоч і обрали її, в основному, тільки тому, що вона приносить високий матеріальний достаток. Друга група досліджуваних в більшій мірі ніж перша група, впевнена в тому, що в житті однією із найважливіших цілей являється придбання достойних матеріальних благ таких, як авто, квартири та інше. Досліджувані другої групи інтолерантні особи прагнуть до власного бізнесу, накопиченню матеріальних благ для того, щоб бути забезпеченими людьми та в подальшому житті передати свої нагромадження своїм дітям.

Достовірно вищий показник за шкалою «високий соціальний статус та управління людьми» реєструється у другій групі – інтолерантних, ніж в першій – толерантних осіб ($2,3 \pm 1,7$ та $3,4 \pm 1,3$ при $P \leq 0,05$). Це говорить про те, що інтолерантні досліджувані в більшій мірі прагнуть до високої посади, управління людьми, ніж досліджувані першої групи. Друга група досліджуваних бажає та мріє про своїх підлеглих, про організацію роботи на їх розгляд та впевнена в тому, що вони були б хорошими політиками. Також інтолерантні досліджувані в більшій мірі ніж толерантні

досліджувані в своєму житті керуються принципом: «Влада – це почесно та значимо». Друга група досліджуваних людей бажає та мріє про зіркове життя для своїх дітей та згодні прикласти всі зусилля для цього.

У досліджуваних першої групи – толерантних, достовірно вищі показники за шкалою «здоров'я», ніж у випробуваних другої групи – інтолерантних ($3,6 \pm 1,9$ та $3,5 \pm 1,1$ при $P \leq 0,05$), що говорить про те, що досліджувані першої групи, ніж досліджувані другої групи, в більшій мірі переймаються своїм здоров'ям так, як впевнені в тому, що здоров'я – це саме головне в житті. Результати двох груп майже однакові тому, що всі люди розуміють те, що найважливішим для людини являється здоров'я. Досліджувані інтолерантні – розуміють те, що без нього не буде нічого: ні власного бізнесу, ні великих матеріальних збережень, ні зіркового життя їх дітей. Толерантні досліджувані в більшій мірі ніж досліджувані інтолерантні, приділяють увагу заняттям спортом, відпочинку та вважають, що вони знаходяться в хорошій фізичній формі.

У другій групі інтолерантних досліджуваних достовірно вищі показники за шкалою «відпочинок», ніж у випробуваних першої групи – ($3,9 \pm 1,9$ та $4,2 \pm 1,8$ при $P \leq 0,05$). Це свідчить про те, що досліджуваним другої групи в більшій мірі ніж досліджуваним першої групи, притаманно зосередженість на своєму відпочинку. Досліджувані другої групи, якщо є необхідність, дозволяють собі розслабитись, психічно та фізично, так часто, скільки це необхідно, щоб бути весь час у тонусі. Інтолерантні досліджувані в більшій мірі ніж толерантні досліджувані, велику увагу приділяють культурному відпочинку, наприклад, відвідують театр, різноманітні виставкові події, адже все це необхідно для продуктивної діяльності, так, як вони впевнені в тому, що відпочинок – це одна із складових власного успіху.

Достовірно вищий показник за шкалою «кохання» реєструється у першій групі – толерантних, ніж у досліджуваних другої групи – інтолерантних ($3,4 \pm 1,5$ та $2,5 \pm 1,5$ при $P \leq 0,05$). Це говорить про те, що толерантні досліджувані в більшій мірі ніж інтолерантні досліджувані впевнені в тому, що визначальним почуття в житті являється

саме кохання. Толерантні досліджувані ніколи в житті б не заключили шлюб, якщо у них не було б щирого почуття до свого майбутнього обранця.

У другій групі інтолерантних досліджуваних, достовірно вищі показники за шкалою «визнання та пошана людей та вплив на тих, що оточують» ніж у випробуваних першої групи – толерантних ($2,9 \pm 2,1$ та $3,8 \pm 1,1$ при $P \leq 0,05$), що говорить про те, що досліджувані другої групи, ніж досліджувані першої групи, в більшій мірі мають переконання в тому, що кожному людину повинні поважати та шанувати оточуючі. Навіть можна сказати те, що друга група занадто цим переймається. Інтолерантні досліджувані в більшій мірі ніж досліджувані толерантні, прагнуть добитися від своїх підлеглих (якщо такі є) довірливих, дружніх відносин, але не бажають, щоб їх співробітники приходили до них з питаннями особистого характеру.

Достовірно вищий показник за шкалою «спілкування» реєструється у другій групі – інтолерантних, ніж в першій – толерантних ($2,8 \pm 1,6$ та $3,5 \pm 1,5$ при $P \leq 0,05$), що свідчить про те, що досліджуваним другої групи в більшій мірі ніж досліджуваним першої групи впевнені в тому, що без спілкування з друзями їх життя буде тьмяним та нерадісним. Вони згодні багато часу приділяти спілкуванню зі своїми друзями, але так, як основний час відведений на робочу діяльність, то спілкування досліджувана друга група поєднує з відпочинком.

У досліджуваних другої групи – інтолерантних, достовірно вищі показники за шкалою «допомога та милосердя до людей», ніж у випробуваних першої групи – толерантних ($3,3 \pm 1,4$ та $3,9 \pm 1,1$ при $P \leq 0,05$). Це говорить про те, що досліджувані другої групи мають більш виражені ознаки за цією шкалою, ніж досліджувані першої групи, на те, що людям необхідно допомагати та в

тяжкі хвилини не покидати їх. Але парадокс заключається в тому, що інтолерантні досліджувані схильні допомагати тільки своїм рідним та близьким друзям. А толерантні досліджувані переконані в тому, що допомагати необхідно всім, якщо це можливо, в незалежності від того, кому потрібна допомога. Можливо, це пояснюється тим, що толерантні особи схильні сприймати образи людей в незалежності того, які саме ті люди.

Таким чином, саме у групі інтолерантних людей достовірно більш виражені показники реальної структури ціннісних орієнтацій за такими шкалами: «високий матеріальний стан», «високий соціальний статус та управління людьми», «відпочинок», «визнання та пошана людей та вплив на тих, що оточують», «спілкування» та «допомога та милосердя до людей». Досліджувані інтолерантні особи велике значення приділяють матеріальному та соціальному достатку. Прагнуть до управління людьми, бажають мати вплив на оточуючих в робочій обстановці. У групі толерантних людей достовірно більш виражені показники реальної структури ціннісних орієнтацій за такими шкалами: «кохання» та «здоров'я», що вказує на те, що толерантні люди в своєму житті в більшій мірі, ніж ін толерантні, приділяють увагу сім'ї та здоров'ю.

За результатами проведеного нами дослідження саме у інтолерантних досліджуваних вищий рівень сенсо-життєвих орієнтацій та показник реальної структури ціннісних орієнтацій осіб, ніж у толерантних досліджуваних, що говорить про те, що інтолерантні люди в більшій мірі схильні до цілеспрямованого життя, це життя є повністю осмисленим та залежить тільки від них самих. Своє існування інтолерантні досліджувані наповнюють новими емоціями, враженнями та пригодами.

Література

1. Ильинская С. Г. Толерантность / С. Г. Ильинская. – Москва : Практис, 2007. – 241-242 с.
2. Асмолов А. Г. На пути к толерантному сознанию / А. Г. Асмолов. – М.: Смысл, 2000. – 255 с.
3. Оконешникова Н. Л. Проблема толерантности личности в современной зарубежной психологии. Методологические проблемы современной психологии: иллюзии и реальность / Н. Л. Оконешникова. – Томск. : Томский государственный университет, 2004. – 862 с.
4. Носенко Е. Толерантність до невизначеності, як системоутворювальний особистісний чинник творчої обдарованості / Е. Носенко, М. Шаповал // Психологія суспільства. – 2002. - №1. – С. 97.
5. Клепцова Е. Ю. Психология и педагогика толерантности / Е. Ю. Клепцова/. – М., 2004. – 287 с.